

Tibori Szabó Zoltán

GÁLL ERNŐ,
AZ IRREDENTAEGY DAAD-ÖSZTÖNDÍJ ELŐZMÉNYEI
ÉS KÖVETKEZMÉNYEI*(Folytatás)***„Gusti” titkosszolgálati jellemzése**

A Pleșița–Gáll beszélgetések után készült el az a keltezetlen dokumentum, amelyet a tartományi Securitate „Életrajzi adatlap” címmel állított össze Gállról. Ebben az „elmagyarosodott zsidó” *Korunk*-főszerkesztőről azt állították, hogy „a felszabadulást követően számtalan alkalommal tanúsított nacionalista és ellenséges magatartást”, és megismételték a többi vádat is, amelyeket a Pleșița őrnagy által alá nem írt, Duca Aurel első titkárnak szánt átírat-tervezet tartalmazott. Új elem volt viszont az a kijelentés, miszerint Gáll Ernőt „jelenleg csoportos informatív akció keretében” megfigyelik, „Balogh Edgár tanárral, a kolozsvári *Korunk* folyóirat főszerkesztő-helyettesével együtt, nacionalista és revizionista tevékenységért”. A dokumentum hangsúlyozta: „az általunk birtokolt ellenőrzött anyagokból kiderül, hogy [Gáll Ernő – T. Sz. Z.] a *Korunk* folyóirat szerkesztőségét, Balogh Edgárral együtt, különböző magyar nacionalista elemek találkozóhelyévé alakította, amelyekkel ellenséges jellegű beszélgetéseket folytatnak arról, hogy miképpen oldották meg nálunk a nemzeti kérdést, és azt állítják, hogy az RNK-ban [Román Népköztársaság – T. Sz. Z.] a magyar kisebbség »erőszakos elrománosítási« politikának van folyamatosan kitéve”. Az aláíratlan életrajzi adatlap a továbbiakban azt is kifejtette, hogy Gáll Ernő és társai kedvezőtlen véleménnyel vannak a Román Munkáspárt (RMP) 1964. áprilisi nyilatkozatáról,¹ s úgy vélik, hogy a nyilatkozat az

RNK-ban élő magyarság fokozott „elnyomását” fogja eredményezni.² A következtetés pedig így szól: „Gáll Ernő teljes tevékenységéből következik, hogy nem a népi demokratikus rendszerhez ragaszkodó elem, és nacionalista érzelmeket táplál.”³

Az 1964-es esztendő Nyikita Szergejevics Hruscsov leváltását, majd az 1965-ös év Gheorghe Gheorghiu-Dej halálát és Nicolae Ceaușescu hatalomra jutását hozta, s talán ezek a nagy horderejű események az okai annak, hogy – a Securitate által Gáll Ernőről készített dosszié tanúsága szerint – a célszemély megfigyelése ebben az időszakban gyakorlatilag szünetelt. Sőt, 1966-ban sem készül akta Gáll Ernőről, viszont a budapesti Sükösd Mihály⁴ irodalmártól kapott levél okán, 1966. december 11-én kezdetét veszi Gáll feleségének, Gállné Szilágyi Júliának a megfigyelése.⁵

1967. június 23-án a tartományi belügyi igazgatóság „C” Osztálya értesítette a II. Osztályt, hogy Gáll Ernő nyugat-németországi útlevelekérelmét jóváhagyták.⁶ Gáll Ernő 1967. október 20. – november 25. időszakban tett látogatást a Német Szövetségi Köztársaságban (NSZK), a Nyugatnémet Egyetemek Rektori Konferenciájának meghívására. Az már szintén a titkosszolgálati iratcsomójából derül ki, hogy útjához az 1964-ben az NSZK-ba emigrált Pollák Ödön⁷ (az említett rektori konferencia titkára) közbenjárásával kapott DAAD-ösztöndíjat. Bonnban, Münchenben, Majna-Frankfurtban, Göttingenben, Karlsruhéban, Konstanzban, a Saar-vidéken és más helységeken járt. A Securitate tudomására jutott, hogy „Bloch [helyesen: Bloch] Kelet-Németországból menekült szociológussal”,⁸ az 1956-ban Magyarországról elmenekült Kiss Gábor és Perri Dezső szociológusokkal, Zathurecky Gyulával,⁹ a Szabad Európa Rádió müncheni munkatársával, Rolf Dahrendorf nyugat-német szociológussal,¹⁰ annak Burish [helyesen: Burisch] nevű asszisztensével és másokkal találkozott és beszélgetett. Nyugat-németországi találkozásai, kijelentései, valamint az onnan hazahozott és baráti körben ismertetett Kołakowski-pamfletnek¹¹ az országba történő behozatala a Securitaténál végképp kiverte a biztosítékot.

Egy héttel Gáll hazatérése előtt, a bukaresti Securitate „C” Osztálya táviratban kért Kolozsvártól titkosszolgálati jellemzést róla. A dokumentum szerint az adatokra az RKP KB-nak volt sürgősen szüksége.¹² Ez egyelőre nem Gáll nyugat-németországi tevékenységének vagy kijelentéseinek, hanem a Securitate által Bukarest kérésére elkészített, Gállról szóló korábbi összefoglaló feljegyzésnek volt a következménye. Az 1967. november 8-án készült feljegyzés¹³ a Gáll Ernő és Balogh Edgár közötti viták egyes rész-

leteit ismertette. Visszautalt arra a köztük 1964 augusztusában lezajlott beszélgetésre, amelyre azt követően került sor, hogy Baloghot a tartományi pártbizottság első titkára felelősségre vonta „nacionalista akciók kezdeményezéséért és végrehajtásáért”. Gáll figyelmeztette beosztottját: jó lenne elgondolkodnia, és néhány következtetést levonnia. Cselekedeteinek ugyanis semmilyen eredménye nincs, s azok hatásai „a felső szinteken” pontosan „a nullával egyenlő”. Nem értük el a kívánt eredményeket, hanem exponáltuk magunkat, és hagytuk, hogy botrányokozó személyeknek tekintsenek bennünket – érvelt Gáll. Aztán sarkítva, kifejtette: „Kedves barátom, ebben a helyzetben, ezek után a kudarcok után vagy elhatározzuk egy *nemzeti forradalmi szervezet* [kiemelés az eredetiben – T. Sz. Z.] létrehozását, és elkezdjük a bombázásokat, vagy valami mást teszünk, mert az általad használt módszernek semmilyen hatása nem volt.” Ennek a Gáll-kijelentésnek a Balogh-gal szembeni iróniáját a Securitate képtelen volt megérteni, s a Gáll-megfigyeléssel foglalkozó tisztok a továbbiakban számtalan alkalommal egyre azt ismételték, hogy Gáll Ernő „nemzeti forradalmi szervezet” létrehozását kezdeményezte, és arra biztatta Balogh Edgárt, hogy folytassa bátran nacionalista tevékenységét. Amiből, nyilvánvaló, egyetlen szó sem volt igaz, sőt, Gáll ekképpen – ironizálva, sarkítva – akarta Baloghot megfélemezni.

A Bukarestnek szánt aláíratlan feljegyzés¹⁴ november 20-án készült el. Már az elején leszögezték, hogy Gáll Ernőnek „számtalan egészségtelen nemzeti jellegű megnyilvánulása” van, és folyamatosan azt állítja, hogy úgy mond „megoldatlan a »nemzeti kérdés«”, „az állam és a párt által hozott intézkedések a nemzeti kisebbségeket hátrányos helyzetbe hozzák”. Gáll úgy véli – mutatott rá a feljegyzés –, hogy sok kisebbségit ez emigrálásra készítet, mert nem képesek tovább túrni a „megkülönböztető helyzetet”, amelynek alá vannak vetve. A dokumentum rámutatott arra is, hogy a Balogh Edgárral folytatott egyik beszélgetés alkalmával Gáll felvetette egy „nemzeti forradalmi szervezet” megalakításának szükségességét, amelynek célja a romániai együtt élő nemzetiségek megvédése és a jogaikért folytatandó harc lenne.¹⁵ Ugyanakkor Gáll Ernő szerint a román belpolitikában nacionalista tendenciák érvényesülnek, míg a külpolitika kalandor jellegű, irracionális és kilátástalan. A titkosszolgálat szerint Gállnak az volt a véleménye, hogy a politikai konjunktúrától függően, időről időre „kedvező légkör” tapasztalható, amelyet a kisebbségeknek ki kellene használniuk bizonyos nemzeti jellegű kérdések felvetésére, amelyek nyomán helyzetük javuljon.

A dokumentum szerint Gáll rendkívül körültekintő, és az efféle gondolatait kizárólag olyan személyek előtt tárja fel, akiket „abszolút megbízhatóknak” tart, mint például: Balogh Edgár, Csehi Gyula egyetemi tanár, Farkas László¹⁶ *Korunk*-szerkesztő és más, hasonló gondolkodású elemek. A feljegyzés elismeri, hogy „Balogh Edgár nyilvános nacionalista és pártellenes megnyilvánulásai bizonyos mértékben elfedik és háttérbe szorítják Gáll Ernő megfontolt és rejtőzködő magatartását”. De Gálltól cseppet sem idegen mindaz, amit beosztottja „a gyors és erőszakos beolvasztási¹⁷ folyamatnak alávetett magyar nemzeti kisebbség pusztulástól való megmentéséért” tesz. Baloghot ugyanis Gáll többször „arra bátorította és bujtatta fel, hogy »a magyar kisebbséget megmentő akciókat« hajtsa végre”. Amikor beosztottjának „egészségtelen akciói és álláspontja” okán a tartományi párt-szervek több alkalommal felelősségre vonták, Gáll Ernő igyekezett kimagyarázni, sőt alkalomadtán tagadni is ezeket a jelenségeket. S bár a párt-szervek felszólították, hogy a beszélgetések tartalmát kezelje bizalmasan, Gáll minden egyes alkalommal igyekezett Balognak bizonyítani barátságát és szolidaritását, és felfedte előtte a beszélgetések részleteit, beleértve azt, hogy ő nem mondott el semmit abból, amit tudott. Ez a magatartás pedig arra sarkallta Baloghot, hogy bizonyos időszakokban növelje államellenes tevékenységének intenzitását. A feljegyzés szerint Gállnak ezt a cinkosságát a szerkesztők jelentős többsége helytelenítette. Balogh hatása alatt Gáll elfogadta előbbinek javaslatait, és „elmozdított a szerkesztőség-ből olyan munkatársakat, mint például Lázár József, Szabó Sándor (jelenleg az RKP Kolozs Tartományi Bizottságának aktivistája),¹⁸ Gáll János,¹⁹ Weiszman [helyesen: Weissmann] Endre²⁰ és László Béla,²¹ akiket frakciózóknak minősített (...) mert nem értettek egyet a szerkesztőségben felvetett nacionalista problémákkal”. Azt állítja a dokumentum továbbá, hogy Balogh Edgár – Lázár József jelenlétében – figyelmeztette Gáll Ernőt: az általuk betöltött tisztségekben „a kisebbségi érdekek exponenseivé váltak, és nem lehetne csodálkozni, ha egy újabb magyarországi ellenforradalom esetében a [román kommunista – T. Sz. Z.] párt majd megkérdezné tőlük, hogy a romániai kisebbségeknek milyen követeléseik vannak”. Ezzel pedig, a dokumentum szerint, Gáll egyetértett.

A feljegyzés hangsúlyozta, hogy Gáll Ernő a *Korunk* folyóiratot „nem tisztán magyar jellegű”-nek tekintette, román szerzők cikkeit és fordításait közölte, eközben azonban „elfogadta Balogh Edgár véleményét, hogy a folyóirat köré minél több »jó magyart« kell összegyűjteni. Ezen a ponton azonban kettőjük között bizonyos „ellentmondások” is megjelentek, mivel

Gáll Ernő azt szorgalmazza, hogy ezek között a »jó magyarok« között legyenek ott olyan zsidó nacionalista elemek is, mint: Csehi Gyula professzor, Tóth Sándor előadótanár,²² Földes László előadótanár²³ stb., akiket Balogh Edgár kozmopolitának tart, és akik szerinte nem a magyar irodalom nemzeti hagyományaiért »harcolnak«. A felsoroltak hatása alatt, akik Balogh Edgárral tulajdonképpen konfliktusban állnak, [és] antiszemita-nak tartják, úgy tűnik, hogy az utóbbi időszakban Gáll Ernő bizonyos fokú hűvösséget és tartózkodást tanúsít Balogh Edgárral szemben.”

Az összefoglaló elkészítésének idején Gáll Ernő Németországban tartózkodott. A Securitate ezt persze pontosan tudta. De azt is, hogy Gállt a tanulmányútra valójában nem a nyugatnémet rektori konferencia, hanem maga Pollák Tutu hívta meg, aki miután 1964-ben emigrált Romániából, „jelenleg Románia-ellenes akciókat folytat”, és hogy Gáll a bonni egyetemen tart majd előadásokat, ahol tervei szerint a magyar és a zsidó emigráció egész sor kétes elemével találkozik.

A másik fekete pontja Gállnak a felesége, akit a dokumentum „nacionalista nézeteiről ismert újságíró”-ként jellemez. „Szilágyi Gáll Júlia ilyen jellegű kapcsolatokat tart fent bizonyos külföldi elemekkel”, akiknek „valótlan és tendenciózus adatokat továbbít a romániai valóságról (főképpen kulturális téren)”, és aki „befolyásolja férjét, hogy a Korunk folyóiratban a köréhez tartozó egyes egészségtelen elemek anyagait publikálja”. „Mivel Gáll Ernő kevésbé ért az újságíráshoz, némely, a folyóiratban megjelenésre szánt anyagokat olvasásra átad a feleségének, és magáévá teszi annak véleményeit és meglátásait, amelyek legtöbb esetben szubjektívek és egészségtelen kapcsolatokból származnak” – vélte végül a titkosszolgálati jellemzés. Ez persze durva csúsztatás volt, s teljes mértékben ellentmondott Gáll Ernő valós felkészültségének és szakmai tapasztalatának.²⁴

A feljegyzést Oprea Florian százados dolgozta ki, derül ki abból az átíratból, amellyel a dokumentumot Bukarestbe küldték.²⁵

A csend lehallgatása...

Gáll Ernő november 25-én hazatért Nyugat-Németországból. Akkor a feleségének 1966. december 11-én indult titkosszolgálati megfigyelése már csaknem egy éve működött, 1967. november 22-én pedig a Kolozs Történelmi Securitate parancsnoka, Ioana Constantin alezredes átíratban kérte Bucşa Remus kolozsvári városi párttitkártól²⁶ annak engedélyezését, hogy

„Gáll Szilágyi Júlia célszemélyt informatív vonalon vegyék munkába”. Az átiraton ott áll a válasz: „Igen” [Da].²⁷ Ettől kezdve, Szilágyi Júliát „Liana” fedőnéven, a lakásán is – reggel 7 órától éjfélig – lehallgatták. Az átirathoz Ioana alezredes egy feljegyzést is csatolt a célszemélyről, amelyből kiderült, hogy Gáll Szilágyi Júlia újságíró, Gáll Ernő *Korunk*-főszerkesztő felesége az erdélyi értelmiségiek helyzetéről továbbít információkat a budapesti Sükösd Mihály magyar állampolgárnak, akinek a kérésére olyan „ellenséges, nacionalista vonalon ismert és követett személyek támogatására készítette, mint Kántor Lajos,²⁸ Bálint Tibor és Veres [helyesen: Veress] Dániel”.²⁹ Másik bűne, hogy lakásán „egész sor ellenséges nacionalista tevékenységet folytató személy találkozik”, köztük Bajor Andor,³⁰ Balogh Edgár, Kántor Lajos, Földes László, Földes Mária³¹ és Erdélyiné Látó Anna,³² de a városba látogató külföldiek is, akiknek a társaságában Szilágyi Júlia „meghallgat, elfogad és részt vesz ellenséges jellegű kommentárokból”. Miközben egyetért Balogh Edgár ellenséges akcióival, negatívan vélekedik „hazánk szocialista realitásairól”. A feljegyzés túlzásait és alaptalan vádjait fölösleges cáfolnunk.

A dokumentum szerint Szilágyi Júliának meggyőződése volt, hogy „házunkban megtartották »Berija³³ rendszerét«, s annak alapját egy új mechanizmus képezi, amely bár »mindent tönkretett«, továbbra is működik”. „Ilyen körülmények között [Szilágyi Júlia] úgy véli, már nem beszélhetünk »emberi méltóságról«, az értelmiség[iek] lehetőségei pedig egyetlenegyre csökkentek, és pedig, hogy »felakasszák magukat«” – zárult a célszemély teljes körű megfigyelésének szükségét indokoló dokumentum.³⁴

Mire Gáll Ernő néhány nap múlva megérkezett, lakásukon már korszerű lehallgató-készülék működött. Gáll erről persze mit sem sejtett, így részletesen beszámolt élményeiről. Beszámolóit David Magdalena főhadnagy románra fordítva lejegyezte. A leirat anyaga mintegy száznegyven oldalt tesz ki. A lehallgatott és magnószalagra felvett beszélgetések lejegyzett anyaga a helyiségekben történő mozgásokat és apró zajokat is rögzítette. Sőt, a csendet is lehallgatták! Az írott anyagban sok helyen előfordulnak ezt igazoló szövegrészek: „7,00 és 11,02 óra között mozgások, zajok hallatszanak”, „a továbbiakban mozgások hallatszanak és a rádiókészülék, aztán csend van”, „23,00 órakor lefeküdtek, másnapig csend van”, „21,35-től 23,15-ig mozgások, zajok hallatszanak, aztán beáll a csend”, „14,50–17,28 között csend van” stb. De ugyanaz a lehallgató-készülék rögzítette a telefonbeszélgetések teljes hanganyagát és a megfigyelték által tárcsázott telefonszámokat is.

A CNSAS által kiadott dossziékban, a Gáll Ernő hazatérése utáni első lehallgatási leirat 1967. november 28-án készült.³⁵ Gáll Ernő 16,32 óra-
kor érkezett haza a szerkesztőségéből, és feleségével arról a Láng Gusztáv-
írásról³⁶ beszélgettek, amelyet a friss lapszám lehozott. Láng cikke egy
nemrég megjelent magyar nyelvű könyvet bírált,³⁷ s emiatt Balogh Edgár
nagyon megharagudott. „Liana arra a következtetésre jutott, hogy Edgár
demagóg, azt hiszi, hogy az a cikk, amelyik egy valóban rossz magyar
könyvről elmondja, hogy az rossz, a magyarság széthullásának eszköze. Rá-
mutat, hogy a magyar irodalomnak egyetlen rossz magyar könyv sem hasz-
nál, nem kell tehát figyelembe venni, amit Edgár mond. Kifejti meggyő-
ződését, miszerint ha Ernő nem publikálta volna Láng cikkét, kellemetlen
helyzetbe került volna.” Gáll Ernő azt állította, hogy egy folyóirat szer-
kesztése saját politikát kíván, az embernek több tényezőt kell figyelembe
vennie. Meggyőződése, hogy „Láng cikke nem annyira fontos problémát
érint, ugyanis a magyar kisebbségi szellemi életére nézve sokkal nagyobb
veszélyt jelentenek Szilágyi Dezső,³⁸ Kovács [György],³⁹ [Hajdú] Győző,⁴⁰
Létay Lajos,⁴¹ Marosi Péter és Orosz Irén írásai, akik szellemi szempont-
ból dogmatikusok, nemzeti szempontból pedig kétszínűek. Liana igazat
ad neki.” Másfelől, tovább mérlegelve, Gáll Ernő úgy vélte, hogy a Láng-
cikk megsemmisítő tüzet nyitott, Balogh Edgárnak tehát bizonyos mérték-
ben mégis igaza van. Felesége azonban úgy vélte, hogy egy évvel korábban
Balogh egyáltalán nem bizonyult „nemzeti politikusnak”, hiszen Deák
Tamás színművét⁴² „a világról szóló szocialista felfogástól messze állónak
minősítette”. Feltette a kérdést: „Akkor nem volt az a véleménye, hogy a
nemzeti front széthullott? Akkor nem gondolt a dolog politikai alapjára?
Ő akkor feljelentette író kollégáját, ahelyett, hogy azt mondta volna, ké-
rem szépen, ez a könyv rossz! Az tehát egy politikai feljelentés volt, ez pe-
dig irodalmi hiányosságra mutat rá!” Gáll ismét igazat adott feleségének,
és kijelentette, hogy nem kíván azonosulni Balogh Edgárral. Szilágyi Júlia
azonban tovább érvelt: „Igen, de látod, hogy milyen szempontokkal jön
elő Edgár? Látod, mikor és hogyan veti fel őket?” Gáll Ernő megelégedett
azzal, hogy kijelentse: „(...) nem védem Edgárt, hanem Edgár érvelésében
találtam egy engem meggondolkoztató problémát.” Szilágyi Júlia viszont
úgy vélte, hogy nem meggondolkoztató problémáról van szó, „hiszen ezen
az alapon lemondhatnánk bármilyen kritikáról”. Így folytatta: „Ezen az
alapon becstelen dolog lenne Dánét⁴³ leváltani Kovács György leváltása
előtt. Ezen az alapon Dánét se váltsák le, és azokat sem, akik rosszul ír-
nak! (...) Te »Európából« tértél vissza! El tudsz képzelni ebben a világban

még egy ilyen könyvet? (...) Tehát nem kell politikai problémát csinálni egy olyan ügyből, amely nem az. (...) A nemzetiségi frontot már nem lehet megvédeni! Edgár a legnagyobb demagóg, amikor teszi magát, hogy megvédi. Tulajdonképpen már régen nem védi, hiszen az alapkérdésben a kürt már takarodót fúj. A történet már nem létezik! Az emberiség problémája egy könyvnek a kritikája?” Gáll Ernő azonban úgy látta, hogy „Edgár mégis mozog”, cselekszik ebben a vonatkozásban, felesége viszont úgy vélte, hogy „ha ilyen ember, akkor menjen a KB-hez [Központi Bizottság], és mondja el: »Nem értek egyet ezzel és ezzel, beszéljük meg, hogy miképpen tudnánk egyes dolgokat elvszerűen elvégezni.« Ez lenne szerinte az elvi kérdés. A magyarság ügye semmit nem nyer rossz könyvekkel, a nívtatlanság elnézésével és a tudatlanság bátorításával. Ebben az ügyben nem [Hajdú] Győző személyéről van szó! Te nem bújtál senki mögé, amikor a saját lapodban Győzőnek a könyvedre vonatkozó, bizonyos mértékben kedvezőtlen értékelését leadtad!” Szilágyi Júlia elmondta férjének, hogy a *Korunkban* vagy az *Utunkban* támadást akar indítani Balogh Edgárnak a sznobizmusról szóló cikke ellen, mert le akarja szállítani őt erről a „párt-lóról”. Aztán kifejtette: „Vagy legyen egyetértés a tekintetben, hogy a nemzeti érdek a polémiaügyeknél felsőbbrendű – de akkor ezt következetesen, faji kritériumok mellőzésével alkalmazzák –, vagy pedig mondják ki, hogy a nemzet olyan közösség, amelynek saját természetes jelenségei vannak, amely éli az életét, tagjai pedig úgy gondolkoznak, mintha normális szellemi életet élnének, és bizonyos jelenségekhez ehhez mérten viszonyulnak. Két lehetőség van: vagy életképes egység jön létre, amely képes az esetleges külső támadásokat vagy sértéseket kivédeni, és képes belülről megsemmisíteni bármit, ami gyengítené vagy tekintélyét csorbítaná (...), vagy pedig tudomásul vesszük, hogy kebelében annyi front létezik, hogy az egység lehetetlen, és akkor szembenézünk ezzel a valósággal. Nemde?”

Ez az a pillanat, amikor rövid „igen” válasza után, Gáll Ernő elhagyta a szobát, és kiment kávé főzni. Miután visszatért, felesége ekképpen folytatta a vitát: „Edgár – miután befejezte a konformizmus, a hízelgés és a feljelentés egyetemét, és másoknál sokkal messzebbre ment az itteni magyar kultúra belső szétverésében, és miután rájött, hogy mindezek ellenére kaphat egy seggberúgást – nonkonformista mártírrá vált.” Szilágyi Júlia kijelentette, hogy őt nem ámítják el az ilyen karakterek, főképpen ilyenkor, „amikor mindenkinek kötélen kell táncolnia, Edgárnak viszont arra van kedve, hogy a fenekét riszálja”. Éppen ezért Gáll Ernőnek nem kell hogy lelkiismeret-furdalása legyen a cikk miatt, és nem kell hagynia ma-

gát Balogh által befolyásolni, hiszen „az a nemzeti egység, amelyet állítólag szétvert, nem is létezett”. Gáll egyetértett, majd fűtyörészni kezdett, és kiment cigaretta után.

A második lehallgatási jegyzet 1967. december 3-i beszélgetéseket rögzített.⁴⁴ Kiderül, hogy Szilágyi Júlia meg is írta a Balogh sznobizmusról és a nyugati irodalomról szóló kritikus cikkére a választ, amelyet telefonon fel is olvasott édesanyjának. Édesanyja elismerően vélekedett az írásról, és kifejtette, hogy „Balogh Edgár nagy veszélyt jelent, főleg a fiatalokra, akik nem ismerik, és akik követik”. Miután pedig lányától megtudta, hogy a Hajdú-kötetet bíráló Láng-írásra Balogh válaszolni kíván, és Hajdút megvédeni, kijelentette: ez nem tisztességes, hiszen, amikor Deák Tamást bírálták, senki nem védte meg. A délelőtti folyamán Szilágyi Júlia felhívta Kántor Lajost is, akivel közölte, hogy választ írt Balogh sznobizmus-cikkére. Kántor is úgy vélte, hogy állást kell foglalni az ügyben, de majd azzal a cikkel szemben is, amelyet Balogh Hajdú védelmében készül publikálni.

Gállék lakására 16,32 órakor érkezett meg Bodor Pál, aki nemrég költözött Bukarestbe, és aki beszámolt kiadói terveiről. Kiderült, hogy a Bodor által vezetett kiadó 1966-ban 52 könyvet, 1967-ben 80 könyvet adott ki, a következő évben pedig 125 cím kiadását tervezi. Bodor szélesíteni kívánta a kiadó külföldi kapcsolatait is, és ennek érdekében, szolgálati kiküldéssel, néhány nap múlva Jugoszláviába, Magyarországra és Csehszlovákiába utazik. Nemsokára hazaérkezett Gáll Ernő is, aki beszámolt Bodornak nyugat-németországi útjáról. Elmesélte egy „zseniális filozófus lengyelországi egyetemi tanárnak” az esetét, akit kizártak a pártból, s aki írt egy cikket, amelyet a diáklapban akart közölni, ezt azonban nem engedélyezték. Elmondta, hogy az írás címe „Mi nem szocializmus?”,⁴⁵ kizárólag kéziratban terjesztik, és neki sikerült megszereznie a német fordítását. Bodor kérte, hogy megnézhesse a cikket, mire Gáll Ernő a teljes írást – szabadon fordítva azt – felolvasta neki. Leszek Kołakowski 1956-ban írt pamfletjéről van szó – amelynek eredeti címe „Mi a szocializmus?” –, ez azonban a Securitate számára a leiratból nem, csak későbbi lehallgatásokból derül ki.⁴⁵

Gáll Ernő feleségére hagyta a vendéget, mert készülnie kellett, Bukarestbe utazott. Szilágyi Júlia pedig a Láng-cikkről beszélt Bodorral, s arról, hogy Kántor Lajos közölni fogja válaszát a Balogh Edgár sznobizmus-cikkére. Mivel Bodor fenntartásait hangoztatta Kántor kapcsán, Szilágyi Júlia Kántor védelmére kelt, s kijelentette, hogy „Kántor nem a barátja ugyan (...) [de] becsületes ember, aki az anyagok megmentéséért küzd, akkor is, ha vitái vannak emiatt Edgárral vagy Ernővel. Képes megmondani

a véleményét Edgárnak, bírálja a nacionalizmusát és a demagógiáját”. Egyszóval nincs jó véleménnyel Edgárról, akárcsak Sükösd Mihály, aki azt mondja, hogy „nem tetszik neki ez a darutollas marxista”. Kántor javára írta Szilágyi Júlia azt is, hogy szembe mer szállni Szabóval [Szabó Sándorral] is, „tavaly pedig, amikor a Korunknál cirkusz volt Edgár és Ernő megsemmisítéséért, ugyancsak Kántor állt ki”, ami teljesen megváltoztatta a róla kialakított véleményét.

A harmadik rögzített beszélgetés is egész napos volt, reggel 9,00-tól 22,42 óráig tartott.⁴⁷ Szilágyi Júlia elmagyarázta édesanyjának, hogy ő nem Gáll Ernőné, hanem Szilágyi Júlia akar lenni, mert a férje hírnevétől teljesen független személyiség. Elismerte ugyanakkor, hogy a Balogh-cikkre írt válasza Gáll Ernő szerkesztőségen belüli pozíciójának a megszilárdítását is szolgálta. Kiderült, hogy Szilágyi Júlia Balogh Edgárt emberileg sem tartja sokra, zavarja, hogy hivalkodik cselédsorból származó feleségével, akivel a magyarságát – valójában „házasság által szerzett magyarságát” – akarja bizonyítani, miközben bevallotta, hogy ük-nagyanyja „az osztrák-magyar monarchia udvarában” élt,⁴⁸ tehát valószínűleg vidéki német kisnemes családból jött. Kifejtette: „Magyar akar lenni, és a néphez akar tartozni. Ez rendben van. De harminc éve tudom, hogy tulajdonképpen kompenzál!”⁴⁹ Szilágyiné, miután a válaszcikket elolvasta, elmondta: Balogh politikussá vált, és ő félti a lányát, aki ezt az embert támadja. Szilágyi Júlia azonban nem engedett, és azt válaszolta, hogy Balogh „elvesztette irányérzékét, maga sem tudja, miben hisz. Annyi szerepet játszik, hogy már nem is tudja, melyik a sajátja. Benne ellentmondások kavarnak (...)”. Édesanyja úgy látta, hogy Balogh cikkében egy dolog világos: „az antiszemitizmusa, hiszen ez a »túlzott rajongás minden iránt, ami európai«, rád vonatkozik!” Aztán nekifogtak harisnyákat stoppolni. „Mármint Szilágyi asszony, mert Liana cigarettázik” – jegyezte meg epésen a lehallgatást lejegyző tiszt. Közben Szilágyi Júlia elmesélte anyjának, ami Gáll Ernő nyugat-németországi útjáról tudomására jutott: hogy mekkora ott a kutya-kultusz, hogy még [Pollák] Tutu feleségének egyik barátnője is vásárolt magának egyet. A beszélgetés rögzítője megjegyezte: „Ebből következik, hogy Ernő őt is megismerte.”

Gáll Ernő Csehi Gyulával együtt érkezett haza. Szilágyi Júlia ismét Balogh Edgárra terelte a szót, és értelmiségi szempontból vaknak nevezte. Csehi szerint pusztán „analfabéta”, nem volt képes rájönni, hogy mekkora vitát fog kiváltani „bugyuta, gyáva, siralmas, valótlan” cikkével, amellyel „hülye helyzetbe hozta önmagát”. Gáll Ernő mindössze annyit jegyzett meg,

hogy ő nem volt itthon, amikor a cikk megjelent, ezért nem kívánja azt kommentálni.

Este, 19,53 órakor megérkezett Gállékhoz Pollák Ödön (Tutu), aki nagyon sietett, nem maradhatott sokáig. Kérte Gáll Ernőt, hogy hozza őt össze Földes Lászlóval és Tóth Sándorral, de mivel Gáll Ernő Bukarestbe utazott, ez feleségére maradt. A beszélgetés során Gáll Ernő megemlítette, hogy „Balogh Edgár náci sógorával”⁵⁰ együtt látogatott Schwarzwaldba és Baden-Badenbe, ahol gyönyörű dolgokat látott. Dicsérte a Konstanz Egyetemet, amely nagyon elnyerte a tetszését, és beszélt arról is, hogy Frankfurtban találkozott egykori buchenwaldi látogatóival, köztük Grünfeld [Sándorral]. Szintén dicséret szavakat mondott a Magyarországról disszidált dr. Kiss Gábor szociológusról, akit szintén megismert, és aki Haupt György⁵¹ barátja. Összefoglalóként kijelentette, hogy nagyon elégedett nyugat-németországi útjával, és lelkesedést váltott ki benne minden, amit látott. Aztán áttértek a román belpolitikai kérdésekre. Gáll elmondta, hogy Bukarestben a párt országos konferenciáján vesz részt, ahol minden bizonytalanság eldől majd „az állam- és párhatalmat erős kézzel tartó fiatal barátunk”⁵² államelnökké történő kinevezéséről és a közigazgatási átszervezésről is. Pollák a román külpolitika vonaláról érdeklődött, s Gáll megnyugtatta, hogy az változatlan marad. Aztán tájékoztatja Pollákot a *Le Monde*-ban megjelent Michel Tatu-cikksorozatról,⁵³ amely Erdély kérdésével foglalkozott.

Az utolsó lehallgatási leirat ebből a periódusból az 1968. január 3-i napon elhangzottakról készült.⁵⁴ A nap telefonbeszélgetésekkel telt el. 18,38 órakor a szobában Szilágyi Júlia, Gál Ernő és Balogh Edgár beszélgetett. Balogh kifejtette a *Korunk* szerkesztésével kapcsolatos szempontjait, hangsúllyal a hazai román–magyar kapcsolatokra. Ezt követően elmagyarázta Gáll Ernőnek, hogy a zsidóság, amely részt vesz a társadalmi, tudományos és politikai életben, bizonyos körülmények között pozitív, más esetekben pedig negatív szerepet játszik. Egyes helyzetekben a zsidók félnek beleavatkozni a kényes nemzeti ügyekbe. Észrevette többször, hogy Gáll nem foglalt állást Weissmann-nal szemben, aki fennhangon állította, hogy nem kell a *Korunk*nak beleavatkoznia a kényes nemzeti ügyekbe. A beszélgetésbe közbelépett Szilágyi Júlia, aki kifejtette Baloghnak: „nem kell elfelejteni, hogy a magyar zsidóság vállalja a magyar sors valamennyi nehézségét, pedig a magyarok elhatárolódnak a zsidóktól, és nem tartják őket egyazon nemzetiségű embereknek, mi több, számtalan alkalommal megsértik őket”. Balogh ezzel szemben úgy vélte, hogy „Liana túl »keményen« fogalma-

zott”. „Hangsúlyozta, hogy ő Ernő érdekében harcol, s nem pedig ellene. Azt szeretné, ha Ernő közeledne a nemzeti vonalhoz. Rámutatott, hogy az embernek erre a rendszerre kell alapoznia, az általa megjelölt vonalra, ami nem zárja ki, hogy ő – esetenként – állást foglaljon, természetesen a lehetőségek határai között, a párt által létrehozott keretek között. És azt szeretné, ha Ernő állást foglalna bizonyos cikkek megjelentetése mellett”, hogy bizonyos helyzetekben „azonosuljon” az ő nézeteivel. Gáll kijelentette, hogy ő mindig azonosult Baloghgal, főképpen akkor, amikor a szakmai értekezletek előtt megállapodtak bizonyos anyagok publikálásáról. De amikor „vehemens vitákba bocsátkozik”, amikor túlságosan „előre szalad”, akkor nem lehet őt követni. Ilyen esetekben szükséges az előzetes egyeztetés és megállapodás – tette hozzá. Balogh azzal replikázott, hogy gyakran kényszerült vehemens vitákba bocsátkozni Gáll Jánossal és Lázárral túlzott elővigyázatosságuk okán, de így legalább bizonyos mértékben leszoktatta őket erről. Ugyanakkor úgy vélte, hogy „halála után már senki nem lesz képes a szerkesztőségben ezt megvalósítani”. Balogh világosan kifejtette, hogy „ellenzi a kozmopolita viselkedést, az elidegenedést, amely Méhes Györgyre⁵⁵ és Deák Tamásra egyaránt jellemző. Igaz, szólt közbe Szilágyi Júlia, csakhogy miközben Deákot megnyilvánulásai miatt bírálják, Méhest senki nem kritizálta. Balogh szerint „Méhest nem lehet bírálni, mert nem alkot jelentős műveket, Deákot viszont igen, mert az ő munkái egyetemes jellegűek”. Szilágyi Júlia ellentmondott Balogh Edgárnak, s úgy vélte, hogy „mivel könnyebbek, Méhes munkái jobban behatolnak az emberek agyába, emiatt ezeket kellene elsősorban kritikával illetni. Amennyivel alacsonyabb a munkák [értelmi] nivója, annyival nagyobb a hatásuk, ami pedig implicit módon kritikát kíván”. Balogh szerint viszont Méhes munkáit nem lehet károsnak ítélni, mert nem az emberek általános gondjaival foglalkoznak. Visszatérve Hajdú könyvére, Balogh Edgár kifejtette: azért foglalt állást mellette, mert az elmúlt években Hajdúra befolyást tudott gyakorolni, és az ötvözte a hazai problémákat az egész világ ügyeivel.

Szilágyi Júlia azonban tovább érvelt: „Hajdú és társai elmaradott emberek, nem is olvasnak, és nem is ismernék a világ problémáit a dekadensnek, anarchistának és kozmopolitának nevezett társaság segítségével. Hajdú és az őt körülvevők létezni sem tudnának e nélkül az anarchista és dekadens társaság nélkül, és ennek hiányában nem futhatnának a nők után, hanem le kellene ülniük, hogy olvassanak és tanuljanak, s nem kapnának mindent készen, tálcán.” Balogh visszavágott: sajnos, „a városi zsidók mindig a kozmopolitizmus irányába hajlanak, elsősorban az általuk kapott

polgári nevelés miatt, amely mindig európai volt”. Kijelentette, hogy nagyon szeretné, ha barátai egyszer megkérdeznék tőle, hogy „miért foglal állást a zsidók ellen és mellett, a románok ellen és mellett, az internacionalizmus ellen és mellett”. Azzal érvelt, hogy a *Korunk* esetében is számtalan esetben ezek mellett állt ki, hogy visszaverjen olyan elképzeléseket – mint például a Szabóét –, amelyek a „veszélytelen” problémákról szóló írások közlését szorgalmazták. Válaszában Szilágyi Júlia leszögezte: a *Korunk* esetében „nem a zsidók hibáztathatók, hanem a dogmatizmus, a gyávaság és a konformizmus”. Balogh rámutatott, hogy ő azt szeretné, ha a *Korunk* politikája megegyezne Lenin nemzeti politikájával, a MADOSZ politikájával. Miért lenne baj az, hogy ő felhívja Gáll figyelmét „a kozmopolita és oportunista feljelentések létezésére”? Semmilyen baja nincs „a szerkesztőség okos és elővigyázatos politikájával, nincs ellene az egyetemes tudománynak, de nem engedi meg, hogy a magyar kisebbségi életet elhanyagolják”. Amikor pedig „a negatív zsidó megnyilvánulások ellen foglal állást, nem lehet őt antiszemitának tekinteni, hiszen figyelembe kell venni, hogy a magyar nacionalizmus ellen is harcol”. A lehallgatási feljegyzés így folytatódik: „Liana közbelépett, és elmagyarázta, milyen nehéz azoknak a zsidóknak a helyzete, akik nem hívei a zsidó gettószellemnek, de akik a saját nemzetiségüket sem vetkőzhetik le. Balogh rámutat, hogy Ernőnek kötelessége a magyar kisebbséget szolgálni, és ezt múltja és felkészültsége okán megteheti. Ernőnek azonban segítenie kell őt, amikor oportunista megnyilvánulások ellen és azok ellen kell állást foglalni, akik félnak a magyar témáktól.” Balogh kijelentette, hogy semmi baja Deák Tamással, de nem hibáztatható amiatt, hogy többen állást foglaltak ellene. Többen is észrevehették ugyanis, hogy *Az ember tragédiája* után, amely az emberi harc szükségét hangsúlyozza, Deák darabját⁵⁶ mutatták be, amely ellentmondott a Madách-mű lényegének.

Ezt követően Szilágyi Júlia megkérdezte Baloghot, hogy miért gondolta Faragó Józsefről,⁵⁷ hogy zsidó, amikor neki nem tetsző cikket közölt. Abban ugyanis, ahogyan a kérdést kezelte, az emberek meg voltak győződve, hogy Balogh Edgár a magyarokat védi, és meg akarja őket kímélni a zsidók fertőzésétől. Úgy vélte, ha Balogh „úgy veti fel a problémákat, ahogyan azt Faragó esetében tette, azzal csak árt annak az ügynek, amelyért a magyarok és a zsidók együtt harcolnak”. Balogh Edgár hangsúlyozta: „Faragóval kapcsolatban sosem említette, hogy az általa felállított elméletek eredete a zsidó származásában állna, hanem azt állította, hogy ilyen elméleteket kizárólag az emigráns nemesek terjesztenek”. Balogh közölte,

hogy „erkölcsi és elvi szinten folytat harcot, amely harc a nemzeti és nemzetközi érzések humánus értelmezésén alapul, és amely kizárja a nacionalista irredentizmust és a Drang nach Osten [Kelet felé terjesztett] zsidó urbánus kozmopolitizmust”. Csalódásának adott hangot, amiért sokan nem képesek ezt a koncepcióját megérteni, és tévesen ítélik őt meg. „Liana újra Hajdú munkáját hozta szóba”, és rámutatott, hogy amikor „Barta”⁵⁸ Hajdú mellett foglalt állást, presztízsét elveszítette, és nem tett önmagának szolgálatot azzal, hogy többek által rendkívül rossznak minősített kiadványt vett védelmébe. Balogh kijelentette, hogy egyáltalán nincs Láng kritikája ellen, csak azt sajnálta, hogy Hajdú pozitívumairól nem esett szó. Nem szereti ugyanis, ha valakiről rosszat mondanak, „amiképpen Ernő sem szeretné, ha Méliusszal kapcsolatban csak negatív dolgokat említenének. Nincs tehát a kritika ellen, amelyet fontosnak tart. Szomorú például amiatt, hogy Csehi Gyula „másfél éve nem köszön neki, és azt állítja, hogy ő elárulta a magyarságot azzal a beszédével, amelyet Ceaușescu jelenlétében mondott”. A lehallgatási dokumentum szerint a beszélgetés azzal zárult, hogy „a jelenlévők egyetértettek: a szerkesztőségben meg kell szüntetni a konfliktusokat”, Balogh pedig elmondta, hogy „az Ernővel folytatott beszélgetéseknek jó hatásuk lesz”. Hiszen „az a kívánsága, hogy jó folyóiratot szerkesszenek, amelyben mindenki találja meg azt, ami érdekli”.

A Securitate egyik olvashatatlan aláírású munkatársa erre az 1968. január 3-i lehallgatási feljegyzés végére ráírta: „Sürgősen tájékoztatást készíteni az RKP-nek és jelentést az I. Igazgatóságnak.”

„Kicsmegéztett bűnök” habosítása

1967. december 5-én több ügynöki jelentés is született Gáll Ernővel kapcsolatban. „Brăiloiu” ügynök arról jelentett, hogy a kapott utasítások értelmében felhívta telefonon Gállt, és kérte tőle Pollák címét. Gáll azt válaszolta, hogy keresse fel a *Korunk* szerkesztőségében, és ott megkapja. Ez meg is történt, Gáll rendkívül előzékenyen átadta a címet, anélkül, hogy megemlítette volna, hogy Pollák aznap Kolozsvárra érkezik.⁵⁹ A jelentésen a tartótiszt, Banciu őrnagy a három példányban elkészült feljegyzés egyik példányát a „Gornea” fedőnevű iratcsomóhoz irányította.⁶⁰

Szintén december 5-én futott be az a jelentés, amelyet a „Dinuț Marin” fedőnevű ügynök készített, aki Gáll egyetemi hallgatója volt.⁶¹ Az ügynök beszámolt arról az általános zavarról, amelyben a történelem-filozófia sza-

kos diákok vannak a marxista ideológia alapjait illetően, majd általában véve jelentett Gáll Ernő etika kurzusáról, párhuzamba állítva a tanár nyitottságát és műveltségét egy másik előadótanárával (Traian Pop), aki marxista filozófiatörténetet oktatott, de szerinte dogmatikus alapon, mert ott megrekedt. Ebben a végeredményben Gállra nézve pozitív jelentésben számolt be az ügynök arról, hogy a nyugat-németországi útjáról hazatért tanára megosztotta velük benyomásait. Szinte két órán keresztül a nyugatnémet diákságról beszélt, amelyet „baloldalinak minősített, de nem a mi orientációkat értve alatta”, és cáfolta egyesek állításait, akik ezt a diákságot apolitikusnak mondták, hiszen a nyugatnémet diákság egyáltalán nem semleges az ország társadalmi és politikai problémáival szemben, sőt, nagyon is receptívnek bizonyul. Kritikusan szemléli az oktatás anyagi alapját, szervezését, követeli az egyetemi diákság önkormányzati jogát, dinamikus, és az egész társadalom érdekében is számtalan esetben fellép. Hangsúlyozta, hogy a nyugatnémet diákság jóakarátú, becsületes és nagyon radikális, saját meggyőződése van, meggyőződéseiben nem dogmatikus, és fenntartások nélkül bírálja egyes tanárait vagy egyetemi vezetőit. Furcsának tartotta a forrás, hogy Gáll Ernő élénken érdeklődött afelől, hogy az általa mondottak milyen azonnali hatást gyakoroltak a diákjaira.

A Securitate december 8-ig a lehallgatási jegyzetekből külön legépel-tette a Gáll által a lakásán Bodornak felolvasott Kołakowski-írást,⁶² majd december 12-én összefoglalta információit egy jelentésben, amelyet Duca Aurel első titkárnak küldött el.⁶³ Ebben tájékoztatta a pártvezetőt, hogy Gáll Ernő 1967. október 20. – november 25. között Nyugat-Németországban járt hivatalos látogatáson. Ezt Polák [helyesen: Pollák] Tutu, a Nyugatnémet Egyetemek Rektori Konferenciájának referense tette lehetővé, aki négy éve emigrált Kolozsvárról, és akit a Securitate kémkedési tevékenység miatt követ. Az ellenőrzött adatokból kiderült, hogy Gáll az NSZK-ban egy sor emigránssal találkozott, köztük Blooch [helyesen: Bloch] szociológussal, aki 1961-ben menekült el az NDK-ból, és aki Gáll állítása szerint „a zsidó szellemet képviseli az NSZK-ban”, Perri Dezsővel, Kiss Gábor dortmundi szociológussal, aki 1956-ban menekült el az MNK-ból, egy volt horthysta tábornok fiával, akit Gáll meghívott Romániába, Zache Lillyvel, Balogh Edgár mostohatestvérével, Poplitz nevezetű fanatikus fasisztával, Kohn Gyurival,⁶⁴ aki Kolozsvárról emigrált, Uahomecky [helyesen: Zathurecky] Szabad Európa Rádió bemondóval, egy bizonyos Ballával, aki „az emigráns magyarok szociológiájával foglalkozik, valamint bizonyos Miki és Dito személyekkel, akiknek tevékenysége ismeretlen a Securitate

előtt. Bonnban Gállt meglátogatta egy bizonyos Porzsolt, Norvégiából, aki kimondottan azért utazott az NSZK-ba, hogy Gállal találkozzék. Ugyanakkor Gáll egy sor nyugatnémet szociológussal is találkozott, akikkel sokat beszélgetett. Szintén megismerte Pollák Tutu „ügyvédjét”, aki egyféle idegenvezetője volt. Visszatértekor Gáll Ernő behozta az országba a „Mi nem szocializmus” című ellenséges anyagot, amelyet ez idáig feleségének és Bodor Pálnak, a bukaresti Irodalmi Könyvkiadó magyar osztálya igazgatójának olvasott fel. Mellékelték az első titkárnak ezt az anyagot, és kérték, hogy egyelőre ne használja, mert kiderülne, hogy honnan szerezték meg [felfedődne a Gáll-lakásba beszerelt lehallgató-berendezés – T. Sz. Z.]. A Securitate intézkedett, hogy megtudja, kiknek terjeszti a továbbiakban Gáll az anyagot, és erről később újabb jelentést ígért. Tudatták az első titkárral, hogy „az ellenséges anyagot” megküldték az Állambiztonsági Főigazgatóság Belföldi Hírszerzési Vezérigazgatóságának is. Az átíratot a tartományi igazgatóság vezetője, Ioana Constantin alezredes írta alá, és azt ugyancsak Oprea Florian százados fogalmazta.

Sokkal részletesebb jelentést küldtek Kolozsvárról a bukaresti Securitate-vezetőknek⁶⁵ „a nacionalista tevékenységért informatív megfigyelés alatt álló Gáll Ernő *Korunk*-főszerkesztőről és kolozsvári egyetemi tanárról”, akiről több alkalommal is megállapították, hogy „pártellenes és ellenséges megnyilvánulásai vannak”, és aki azt állítja, hogy „Romániában létezne egy megoldatlan »nemzeti kérdés«, amelynek okán az együtt élő nemzetiségek hátrányos helyzetűek, és megkülönböztetést szenvednek”. Megismételték, hogy helyettesével, Balogh Edgárral folytatott beszélgetéseiben Gáll kijelentette: szükség van egy „nemzeti forradalmi szervezet” létrehozására, amely „megvédje a romániai együtt élő nemzetiségeket, és jogaikért harcoljon. Máskor Gáll azt állította, hogy „országunk külpolitikája kalandor jellegű, irreális és kilátástalan”. Úgy vélte, léteznek időnként politikai konjunktúrák, amelyeket a kisebbségieknek ki kellene használniuk, hogy felvessék nemzeti specifikus problémáikat, és javítsák a helyzetüket. Balogh Edgárral folytatott pártellenes és nacionalista beszélgetéseikben nem foglalt állást beosztottja nézeteivel szemben, hanem legtöbbször egyetértett vele. A továbbiakban a jelentés megismételte a Duca első titkárnak küldött feljegyzés kijelentéseit, beleértve a „Mi nem szocializmus” című írás behozatalát, amely súlyos sértéseket, rágalmakat és befeketítéseket sorol fel a szocializmusról. Új elem a Ducának címzett jelentéshez képest, hogy a szóban forgó anyagot Gáll 1967. december 3-án felolvasta Bodor Pál „nacionalista elemnek, akit szerveink megfigyelnek”, később pedig a szintén nacionalis-

ta elemként ismert Tóth Sándor egyetemi előadótanárnak is. A kolozsváriak ehhez a levélhez is mellékeltek az inkriminált szöveget, s megjegyezték, hogy figyelmeztették a kolozsvári pártvezetőt, egyelőre ne használja, „mert fennáll a veszélye „a T. O. forrás” [T. O. = tehnică operativă (operatív technikai) – értsd: lehallgató-készülék] felfedésének. A jelentés hátoldalára kézírással rávezettek egy kiegészítést, miszerint a kolozsvári Securitate azt tervezi, hogy a terjesztett ellenséges anyag megszerzése végett kivizsgálásra rendeljék be Balogh Edgárt, „akit könnyebben rá tudunk venni, hogy ez ügyben nyilatkozatot tegyen”, és mielőtt hazaengednék, Gáll Ernőt is állítsák elő kivizsgálásra, de „akár más személyeket is, akik ismerik a dokumentum tartalmát”. Néhány nappal később újabb jelentést küldtek, amelyből kiderült, hogy a Kołakowski-írást már Bajor Andor író, az Irodalmi Könyvkiadó szerkesztője is elolvasta, aki szerintük nacionalista, fecsegő és alkoholista elem. Arról is tájékoztatták a bukaresti feletteseket, „Dinuț Marin” diákügynök jelentése alapján, hogy Gáll Ernő miket tárgyalt a diákjaival az egyetemen, és miket mesélt nekik nyugat-németországi útjáról.⁶⁶

December 23-án a tartományi első titkárral újabb részleteket közöltek, amelyekből kiderült, hogy Gáll Ernő folytatta az NSZK-ból behozott ellenséges anyag terjesztését, miközben diákjainak és másoknak egészségtelen gondolatokat sugallt.⁶⁷ Újabb információ a levélhez mellékelte feljegyzésben, hogy a Kołakowski-írást Gáll december 17-én olvasta fel Bajor Andornak. Szintén új elem az az információ, amelyről „Dinuț Marin” ügynök feljebb idézett decemberi 20-i jelentésében közölt részleteket, miszerint Gáll megígérte diákjainak, hogy legközelebb elhozza nekik azt az NSZK-ból hozott folyóiratot, amelynek egyik írása „a katolicizmus és a kommunizmus együttéléséről” szól. Súlyosbították egyben a Gáll ellen megfogalmazott vádakot, s kijelentették, hogy amikor Pollák december 4-én meglátogatta, annak Gáll a párt országos konferenciájáról és Románia külpolitikájáról adott át információkat. Ugyanakkor közölték, hogy a Gáll által közvetített Pollák-üzenet nyomán a bukaresti Tóth Imre egyetemi tanár Kolozsvárra utazott, hogy Csehi Gyulánál Pollákkal találkozzon. Azt javasolták a bukaresti vezetőségnek, hogy Gáll Ernő ügyét az Állambiztonsági Tanács szintjén elemezzék, mint ahogyan ugyanezt december 19-én küldött átiratukban Balogh Edgárra vonatkozóan is javasolták.

December 14-én „Aczél” ügynök jelentette, hogy a *Korunk* szerkesztőségi értekezleten Gáll Ernő röviden beszámolt nyugat-németországi útjáról.⁶⁸ Az ügynök megjegyezte és fel is jegyezte magának egyes kijelentése-

ket, amelyek alapján jelentését megírta. Eszerint Gáll bejárta az NSZK-t, mindenhol nagy vendégszeretettel fogadták, mert Romániából érkezett, „egy olyan országból, amely következetesen síkra száll a népek barátságáért, és letette az alapjait egy egészséges nemzetközi légkörnek”. „Jót is rosszat is látott.” Az életszínvonal nagyon magas, ezért fogyasztói állam az NSZK. Az üzletek és a piacok gazdag áru kínálattal várják a vásárlóikat. „A pénz és az áru állandóan forog, és az NSZK motorizált világ”, ahol még a munkások és a diákok is gépkocsival járnak. A jólétet az AEÁ által nyújtott segítséggel magyarázta. A munkanélküliséget felszámolták, sőt, külföldi munkaerőt is alkalmaznak Görögországból, Olaszországból, Törökországból és Jugoszláviából. A kiegyensúlyozott gazdasági helyzet miatt a nyugatnémet munkásosztály már nem képez forradalmi erőt, s a kommunista párt nem befolyásos. A régi káderek meghaltak a koncentrációs táborokban, a megmaradtak pedig már nem képesek a forradalmi lendület szellemét megteremteni. A háborúellenes tüntetéseket és a tömegmegmozdulásokat a diákság kezdeményezi, de tiltakozásaik nem irányulnak a társadalmi forradalom felé. A diákság úgy véli, hogy mind a kapitalizmus, mind a marxizmus „elévültek”. A fasiszta szervezetek nem olyan aktívak, mint gondolnánk, nincs befolyásuk, s a német fiatalok „saját fejükkel akarnak gondolkodni, nem a másokéval”. Gáll elmondta, hogy a nyugatnémet diákok rendkívül nyíltan fejtik ki a véleményüket a szemináriumokon – igaz, a kurzusokat kevésbé látogatják –, és rendkívül érdekli őket a szociológia. Elismerte ugyanakkor, hogy az NSZK-ban szociológusokból „túltermelés” mutatkozik.

„Balázs Béla” ügynök 1967. december 28-án jelentette tartótisztjének, Oprea Florian századosnak, hogy Farkas Lászlótól megtudta: Gáll Ernő december 15-én meghívta lakására néhány közeli barátját, köztük magát Farkast, Földes Lászlót és Tóth Sándort, akiknek szintén beszámolt NSZK-beli útjáról. Farkas közlése szerint Gáll „formában volt”, majdnem három órán keresztül beszélt, és érdekfeszítően, részletesen mesélte el élményeit.⁶⁹

Következő számunkban folytatjuk.

JEGYZETEK

¹ „A Román Munkáspárt álláspontja a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kérdéseiről” című, 1964. április 26-án az RMP által kiadott dokumentumot később „függetlenségi nyilatkozatnak” is nevezték, mert abban leszögezték, hogy Románia megvédi a függetlenségét, és nem tűr külső beavatkozást belpolitikájába és a szuverenitását érintő kérdésekbe.

² Az eredetiben: „Atît el cît și elementele din grup, discută în mod nefavorabil Declarația P. M. R. din aprilie a. c. susținind că Declarația va duce și mai mult la »asuprirea« minorității maghiare.”

³ Ministerul Afacerilor Interne. Direcția Regională Cluj. Fișa biografică GALL ERNŐ, redactor șef al revistei „Korunk” din Cluj (Belügyminisztérium. Kolozs Tartományi Igazgatóság. Életrajzi lap Gáll Ernő, a kolozsvári Korunk folyóirat főszerkesztője). In: Gáll-2, 29–30.

⁴ Sükösd Mihály (Budapest, 1933. okt. 4. – 2000. okt. 12., Budapest) író, irodalomtörténész, kritikus, újságíró. 1964–1994 között a *Valóság* folyóirat szerkesztője és rovatvezetője volt.

⁵ Ministerul Afacerilor Interne. Direcția Regională Cluj. Secția „F”. Strict Secret. Ex. nr. 1. Notă sinteză privind dosarul de supraveghere apartinând numitei GALL SZILAGYI IULIA din Cluj str. Racovița nr. 16. Cpt. Toth Francisc (Belügyminisztérium. Kolozs Tartományi Igazgatóság. „F” Osztály [levelezés-megfigyelés]. Szigorúan bizalmas. 1. számú példány. Összefoglaló feljegyzés nevezett Gáll Szilágyi Júlia Kolozsvár Racovița u. 16. sz. megfigyelésére vonatkozó dossziéről, Tóth Ferenc százados, [keltezetlen]). In: Gáll-2, 31–33.

⁶ Ministerul Afacerilor Interne. Direcția Regională Cluj. Secția „C”. Nr. 22/7133 din 23.06.1967. Strict Secret. S. C. 413. Către M. A. I. Serviciul II. Cluj. (Belügyminisztérium. Kolozs Tartományi Igazgatóság. „C” Osztály. 1967.06.23./22/7133. sz. Szigorúan bizalmas. S. C. 413. Címzett: Belügyminisztérium. II. Osztály. Kolozsvár). In: Republica Socialistă România. Consiliul Securității Statului. I. S. J. Cluj. Serviciul III. Dosar nr. 110053/1. Strict Secret. Dosar de urmărire informativă nr. 2319 privind pe „Graur”. Fond A. Urmărirea inf. începe la data de 13.I.1971. Dosarul a fost microfilmata azi, 9 mar. 1979 de U. M. 0916 Cluj. Semnătura: TOMA. CNSAS – 25 august 2008: Nr. I210370/1 (România Socialistă Köztársaság. Állambiztonsági Tanács. Kolozs Megyei Állambiztonsági Felügyelőség. III. Osztály. 110053/1. sz. dosszié. Szigorúan bizalmas. 2319. sz. informatív megfigyelési dosszié „Graur”-ról. A Alap. Az informatív megfigyelés kezdete: 1971.01.13. A dossziét ma, 1979. március 9-én

mikrofilmezte a kolozsvári 0916 sz. katonai egység. Aláírás: Toma. CNSAS – 2008. aug. 25: I210370/1. sz.), 21. (A továbbiakban: Gáll–1)

⁷ Pollák Ödön (Tutu) – erdélyi filológus, a Bolyai Egyetem bölcsészeti karán és a Szovjetunióban tanult. Az 1950-es években az Állami Kiadó, majd a Tudományos Könyvkiadó szerkesztője volt, aztán 1964-ben Nyugat-Németországba emigrált.

⁸ Bloch, Ernst Simon (Ludwigshafen, 1885. júl. 8. – 1977. aug. 4., Tübingen) német marxista filozófus

⁹ Zathurecky Gyula (Őszény, 1907. júl. 5. – 1987. jún. 6., München) újságíró, író, 1941–1944 között a kolozsvári *Ellenzék* c. napilap főszerkesztője. 1948 júniusában Nyugatra menekült, ahol 1951 és 1972 között a Szabad Európa Rádió müncheni szerkesztőségének a munkatársa volt.

¹⁰ Dahrendorf, Rolf (Hamburg, 1929. máj. 1. – 2009. jún. 17., Köln) német–brit szociológus, politikus és publicista

¹¹ Kołakowski, Leszek (Radom, Lengyelország, 1927. okt. 23. – 2009. júl. 17., New York, AEÁ) lengyel filozófus, eszmetörténész, a marxizmus egyik fő revizionista filozófusa. A kommunista rendszerből történő kiábrándulását tükröző, 1956-ban írt *Mi a szocializmus?* c. írásának megjelenését a cenzúra megakadályozta, de az később szamizdatként terjedt Európa-szerte. Kegyesztetté vált, 1968-tól nyugati emigrációban élt. Részletekért lásd: G. Gy.: A Kołakowski-ügy folyamányai. *Irodalmi Újság* [Párizs], XVIII. évf., 3. sz., 1967. febr. 15., 2; Hankis Bea: Húsz év után, Párizsból nézve. A korszakalkotó forradalom. *Irodalmi Újság* [Párizs], XXVII. évf., 11–12. sz., 1976. nov. – dec. 1.

¹² Telegrama nr. 477 din 18.11.1967, ora 12,08. Depart. Sec. Statului. Serviciul C. Către M. A. I. Depart. Sec. Statului. Dir. Reg. de Sec. Cluj. Sectia C. Pt. Șeful Serv. Locțiitor Șef Serviciu Lt. Col. Breahna Iordache. Nr. OF RA/9/830903 din 18/11/1967 (477/1967.11.18. sz. távirat, 12,08 óra. Állambiztonsági Főigazgatóság. C Osztály. Címzett Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs Megyei Tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. C Osztály. Az osztályvezető helyett, helyettes osztályvezető Breahna Iordache alezredes. OF RA/9/830903/1967.11.18.). In: Gáll–2, 56.

¹³ Strict Secret. 8.XI.1967. NOTA – privind pe numitul GALL ERNEST redactor șef la revista „Korunk” și profesor universitar, membru P. C. R. (Szigorúan bizalmas. 1967.11.08. Feljegyzés – Gáll Ernőről, a *Korunk* folyóirat főszerkesztőjéről, egyetemi tanárról, az RKP tagjáról). In: F. I. [Fond Informativ] nr. 110053, vol. 10. Goga. Materiale informative. CNSAS – 25 aug. 2008: Nr. 210370/10 (Informativ Alap, 110053. sz., 10. kötet. Goga. Informativ anyagok. CNSAS – 2008. aug. 25: 210370/10. sz.), 304–306. (A továbbiakban: Gáll–10)

¹⁴ NOTA privind pe numitul GALL ERNEST, născut la 4.IV.1917 în Oradea, fiul lui Eugen și Helena, de naționalitate evreu, cetățenie română, profesor universitar și redactor-șef la revista „Korunk”, membru P. C. R., domiciliat în Cluj str. E. Racoviță nr. 16. etaj I. ap. 7.; Cluj. 20.XI.1967. (Feljegyzés nevezett Gáll Ernőről, született 1917.04.07-én Nagyváradon, Jenő és Heléna fia, zsidó nemzetiségű, román állampolgárságú, egyetemi tanár és a „Korunk” folyóirat főszerkesztője, lakcíme Kolozsvár, E. Racoviță u. 16. sz., I. emelet, 7. lakás; Kolozsvár, 1967.11.20. [aláíratlan]). In: Gáll-2, 86–88.

¹⁵ Az eredetiben: „Cu ocazia unor discuții purtate cu BALOGH EDGAR, redactor-șef adjunct la aceeași revistă, a emis chiar ideea necesității înființării unei »Organizații revoluționare naționale«, care ar avea menirea de a »apăra« și milita pentru drepturile naționalităților conlocuitoare din România.” Vö: Gáll-2, 86.

¹⁶ Farkas László (Marosújvár, 1920. ápr. 13. – 2005. jún. 22., Kolozsvár) publicista, műfordító. Tanulmányait kolozsvári középiskolában s a Bolyai Tudományegyetem közgazdasági karán végezte. A *Korunk* új folyamának megindulásakor a terjesztési hálózat megszervezője (1957–1964), majd nyugdíjazásáig a külpolitikai rovat vezetője (1964–1974) volt.

¹⁷ Az eredetiben: „deznaționalizare”.

¹⁸ Szabó Sándor (Betlen [Fogaras], 1930. nov. 14. –) egyetemi docens, szerkesztő, politikai cikkíró. A Bolyai Tudományegyetem tanársegédje, majd a bukaresti Társadalomtudományi Intézet ösztöndíjas aspiránsa (1954–58), 1958–66 között szerkesztő, rovatvezető a *Korunk*nál, a BBTE adjunktusa, majd docense (1959–71). 1966–1971 között az RKP Kolozs Tartományi, majd Megyei Bizottságában a propagandaosztály vezetője, 1971–89 között Bukarestben az RKP Központi Bizottságánál a propagandaosztály helyettes vezetője. 1990-ben nyugdíjazták. 1992-től a bukaresti Polimark Könyvkiadó igazgatója.

¹⁹ Gáll János (Székelyudvarhely, 1930. júl. 23.–) szerkesztő. A Bolyai Tudományegyetem történelemfilozófia szakán végzett (1953), majd a leningrádi egyetemen doktorált (1958). A kolozsvári egyetemen tudományos szocializmust tanított 1950-től, egyetemi tanár 1978-tól. 1963–1976 között a *Korunk* szerkesztője volt.

²⁰ Weissmann Endre (Szatmárnémeti, 1923. szept. 30. –) fizikus, szerkesztő. 1944-ben behívták munkaszolgálatra, majd deportálták, a mauthauseni koncentrációs táborban szabadult fel 1945. május 8-án. 1949–59 között a Bolyai Tudományegyetemen tanársegéd, adjunktus, majd előadótanár (közben előadott a Műszaki Főiskolán is 1950–59 között), 1957–1971 között tagja volt a *Korunk* szerkesztőségének, s párhuzamosan, 1971-ig, a Babeș-Bolyai Tudományegyetemen előadótanár, professzor. Közben vendégelőadó volt 1967-ben a varennai Nyári

Egyetemen, 1969–1970-ben az Institute Graduate of New York-on. A hetvenes évek elején emigrált, 1974-től a New York-i City University elméleti fizikai tanszékén professzor, 1995-től érdemes professzor. 1982–1983-ban az izraeli Weizmann Institute vendégelőadója volt.

²¹ László Béla (Székelyudvarhely, 1909. ápr. 24. –) író, újságíró, szerkesztő. Az *Ellenzék* napilap szerkesztője és cikkírója (1936–1940), a Magyar Távirati Iroda RT. kolozsvári kirendeltségének szerkesztő-munkatársa (1940–1944), a *Világosság* napilap szerkesztője (1944–1945), 1945-től az *Igazság* napilap szerkesztője, 1956-ban a *Művelődés* folyóirat szerkesztője. Az *Utunk*, az *Új Élet* és az *Előre* munkatársa is volt, s 1957-től az újra meginduló *Korunk* szerkesztőségi titkára. 1972-ben vonult nyugalomba.

²² Tóth Sándor (Berettyóújfalu, 1919. dec. 6. – 2011. márc. 10., Budapest) filozófus, egyetemi tanár, a *Korunk* munkatársa. Középiskolai tanulmányait Temesváron folytatta. 1937 májusában „magyar irredenta összeesküvésben való részvétel” vádjával kizárták az ország összes iskolájából. Családjával Aradra költözött, ahol bekapcsolódott az illegális KISZ munkájába. Illegalitásbeli tevékenysége miatt 1941-ben letartóztatták, 15 hónapi börtönbüntetésre ítélték, majd 1944 augusztusáig büntetőszázadban kellett dolgoznia. 1946-ban érettségizett, és beiratkozott a Bolyai Egyetem filozófia szakára, ahol 1950-ben végzett. Már 1949-től az egyetem tanársegédje, később lektora. 1962-től a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen docens a filozófia, majd a filozófia–szociológia tanszéken. Részt vett a *Korunk* újraindításában, és kezdettől a szerkesztőség belső tagja volt. E minőségében elsősorban stratégiai kérdésekkel foglalkozott. A szerkesztőségből 1958-ban pártutasításra zárták ki. 1963–1980 között a folyóirat külső munkatársa volt. 1972-ben doktorált. A rendszerváltás előtt, 1988-ban települt át Magyarországra, ahol 1989-től az ELTE Szociológiai Intézetének címzetes egyetemi tanára volt.

²³ Földes László (Arad, 1922. jún. 26. – 1973. jan. 10., Kolozsvár) esztéta, irodalomkritikus, szerkesztő. Középiskolát Aradon és Budapesten, egyetemi tanulmányokat a kolozsvári Bolyai Egyetem lélektan–filozófia szakán végzett, ahol 1947-ben tanári képesítést szerzett. 1947 és 1953 között az egyetem lélektani, majd filozófiai tanszékén tanársegéd, ill. lektor, 1953-tól pedig a kolozsvári Képzőművészeti Főiskola és a Zenekonzervatórium esztétikatanára. 1950 és 1956 között az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó kolozsvári fiókjának főszerkesztője, 1956-tól az *Utunk* című irodalmi lap főszerkesztője, majd hosszú megszakítás után, 1970-től a bukaresti *A Hét* főszerkesztő-helyettese volt.

²⁴ Gáll Ernő 1945–1948 között az *Igazság* című kolozsvári napilap főszerkesztője, 1949–1952 között pedig az *Utunk* című kolozsvári irodalmi hetilap fe-

lelős szerkesztője, 1957-től pedig a *Korunk* főszerkesztője volt, újságírói hozzáértése tehát semmiképpen nem megkérdőjelezhető.

²⁵ M. A. I. Departamentul Securităţii Statului. Direcţia Reg. de Sec. Cluj. Strict Secret. Exempl. nr. 2. S. C. 413. Nr. 140148 din 22.XI.1967. Către M. A. I. Departamentul Sec. Statului. Serviciul „C”. Personal tovarăşului Colonel Breahna Iordache. Bucureşti. Conc. cpt. Oprea F. (Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. 2. sz. példány. S. C. 413. 140148/1967.11.22. sz. Címzett: Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Személyesen Breahna Iordache ezredes elvtársnak. Bukarest. Kidolgozta Oprea F[lorian] százados). In: Gáll-2; 60.

²⁶ Bucşa Remus – pártaktivista Kolozsváron, majd 1968–1975 között Kolozsvár polgármestere volt.

²⁷ M. A. I. Departamentul Securităţii Statului. Direcţia Regională de Sec. Cluj. Strict Secret. S. C. 413. Ex. nr. 1. Nr. 107/140137 din 22.XI.1967. Către Comitetul Orăşenesc P. C. R. Personal tov. prim-secretar Bucşa Remus. Cluj (Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. S. C. 413. 1. sz. példány. 107/140137/1967.11.22. sz. Címzett: Az RKP Városi Bizottsága. Személyesen Bucşa Remus első titkár elvt.-nak. Kolozsvár). In: Gáll-2; 57.

²⁸ Kántor Lajos (Kolozsvár, 1937. aug. 7. –) irodalomtörténész, irodalomkritikus, publicista, szerkesztő. Kolozsváron érettségizett 1954-ben, és 1959-ben szerzett magyar nyelv és irodalom szakos oklevelet a Bolyai Egyetemen. 1979-ben Kolozsváron doktorált. 1959-től a *Korunk* irodalmi szerkesztője, 1963-tól a művészeti rovat vezetője is és a *Korunk* Galéria kurátora. 1990-től 2008-ig a *Korunk* főszerkesztője. 1992–2000 között a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (Anyanyelvi Konferencia) társelnöke. Kiterjedt irodalomkritikai, irodalomtörténeti és publicisztikai munkássága mellett, a rendszerváltás után az RMDSZ-ben politikai tevékenységet folytatott. 1993–1997 között a Magyar Újságírók Romániai Egyesületének elnöke, 2013-ban a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választották.

²⁹ Veress Dániel (Sepsiszentgyörgy, 1929. jún. 2. – 2002. márc. 29., Sepsiszentgyörgy) író, drámaíró, irodalomtörténész. Középiskolába Sepsiszentgyörgyön járt, majd a kolozsvári Bolyai Egyetem filozófia-lélektan szakán szerzett egyetemi oklevelet. Előbb újságíróként dolgozott, majd 1970-től 1992-ig a sepsiszentgyörgyi színház dramaturgja volt. Irodalomtörténeti munkásságának központjában az erdélyi emlékiratírók álltak.

³⁰ Bajor Andor (Nagyvárad, 1927. szept. 30. – 1991. jan. 25., Debrecen) író, költő, humorista, szerkesztő. Középiskolai tanulmányokat Nagyváradon vég-

zett, filozófia szakos egyetemi oklevelet 1949-ben a Bolyai Egyetemen szerzett. Rövid egyetemi pályafutást követően, 1953 és 1957 között az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó szerkesztője, 1957-től 1962-ig a *Napsugár* munkatársa, majd 1969-ig az Irodalmi Könyvkiadó szerkesztője volt. 1969 és 1987 között az *Előre* kolozsvári tudósítója és az *Utunk* külső munkatársa. 1990 és 1991 között a kolozsvári *Keresztény Szó* című katolikus lap főszerkesztője volt.

³¹ Földes Mária (Arad, 1925. szept. 5. – 1976. dec. 18., Tel-Aviv, Izrael) színműíró, Földes László felesége. Középiskolai tanulmányait Marosvásárhelyen, Nagyváradon és Kolozsváron végezte, színművészetet egy ideig a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben hallgatott. Nehezen viselte el férje halálát, kitelepült Izraelbe, ahol 1976-ban öngyilkos lett.

³² Látó Anna (Erdélyi Lászlóné) (Kommandó, 1906. júl. 8. – 1993. jún. 17., Kolozsvár) író, újságíró, műfordító, szerkesztő. Budapesten érettségizett 1924-ben, Bécsben pedagógiát és lélektant hallgatott. Pályáját a *Brassói Lapok* budapesti tudósítójaként kezdte (1932–1939). A náciizmus elől Nagy-Britanniába menekült. A háború után férjével együtt Kolozsváron telepedett le, ahol a *Dolgozó Nő* főszerkesztője (1947–1953), majd az *Utunk* szerkesztője, illetve irodalmi titkára (1953–1963) volt.

³³ Utalás Lavrentij Pavlovics Berija (Merheuli, Georgia, 1899. márc. 29. – 1953. dec. 23., Moszkva) szovjet politikusra, aki 1938 és 1953 között a szovjet titkosszolgálat véreskezű vezetője volt.

³⁴ NOTA (Feljegyzés [Gáll Szilágyi Júliáról, keltezetlen, aláíratlan]). In: Gáll-2, 58–59.

³⁵ LIANA. Redat din l. maghiară. Data înreg.: 28.XI.67. Strict Secret. Ex. unic. Serviciul I. Redactat de Lt. maj. David Magdalena. 5.XII.67 („Liana”. Lejegyezve magyar nyelvű anyagból. Adatok felvétele: 1967.11.28. Szigorúan bizalmas. Egyetlen példány. I. Osztály. Lejegyezte David Magdalena főhadnagy. 1967.12.05.). In: Gáll-3, 107–107v–(...)-112–112v–113.

³⁶ LÁNG Gusztáv: Műhely – „titok” nélkül. *Korunk*, 1967, 11. sz., 1557–1560; Láng Gusztáv (Budapest, 1936. jún. 12. –) irodalomtörténész, egyetemi tanár. Szatmárnémetiben érettségizett, majd a Bolyai Egyetemen szerzett magyar szakos tanári diplomát, 1958-ban. 1957–1959 között az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó munkatársa, 1959–1984 között a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar tanszékének oktatója. 1984-ben áttelepült Magyarországra, ahol a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola magyar irodalom tanszékének vezetője.

³⁷ Hajdú Győző: *Műhely. Egy szerkesztő feljegyzései*. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1967.

³⁸ Szilágyi Dezső (Erdőd, 1928. febr. 11. –) újságíró, szerkesztő. Szatmárnémetiben érettségizett 1948-ban, majd a bukaresti Ștefan Gheorghiu Pártfőiskolán 1959-ben szerzett diplomát. Érettségi után a szatmárnémeti *Szabad Élet* főszerkesztője (1948–1949). Bukarestben szerkesztőként a légi haderő *Șoimii Patriei* (1950–1952), illetve a román hadsereg *Apărarea Patriei* című központi lapjánál (1952–1957) dolgozott. 1957 és 1989 között az *Előre* főszerkesztője volt. Az 1989. decemberi események után nyugdíjba vonult, és olyan lapok külső munkatársa volt, mint az *Împreună – Együtt* és az *Ordinea*.

³⁹ Kovács György (Küsmöd, 1911. ápr. 27. – 1990. okt. 21., Marosvásárhely) író, politikus. Nagyenyeden érettségizett, diplomát a kolozsvári egyetemen szerzett. Az *Ellenzék* szerkesztőségében kezdte újságírói pályáját, később Nagyváradon, a *Népakarat* szerkesztője és a *Brassói Lapok* külső munkatársa. 1939-ben szülőfalujába költözött, és csak a háború után kapcsolódott be újra a közéletbe; irodalmi és újságírói tevékenysége mellett politikai pozíciókat töltött be. Nemzetgyűlési képviselő, majd a kommunista párt Központi Bizottságának tagja és nemzetgyűlési alelnök volt. Írásait az *Új Szó*, majd a *Szabad Szó* és más lapok közölték. Marosvásárhelyen élt és alkotott.

⁴⁰ Hajdú Győző (Székelykocsárd, 1929. aug. 3. –) író, szerkesztő. Marosvásárhelyen érettségizett 1948-ban, majd a Bolyai Egyetemen szerzett 1952-ben magyar nyelv és irodalom szakos oklevelet. Az 1953-ban induló *Igaz Szó* főszerkesztője lett és maradt három évtizeden át. 1990 után egyik alapítója volt a bukaresti *Împreună – Együtt* c. lapnak.

⁴¹ Létay Lajos (Aranyosrákos, 1920. jan. 23. – 2007. szept. 26., Kolozsvár) költő, író, szerkesztő, politikus. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen szerzett diplomát, majd évtizedes tanárkodást követően, 1953–1956 között a Kolozsvári Állami Magyar Színház irodalmi titkára volt. Közben a *Világosságnak*, az *Erdélynek* és az *Utunknak* írt, és az *Irodalmi Almanachot*, valamint a *Dolgozó Nőt* szerkesztette. 1958–1990 között az *Utunk* főszerkesztője. Parlamenti képviselő, az RKP KB tagja volt. 1990-ben vonult nyugalomba.

⁴² Deák Tamás (Arad, 1928. márc. 23. – 1986. jan. 24., Budapest) esszé- és drámaíró, műfordító, szerkesztő. 1948 és 1950 között a *Romániai Magyar Szó* kolozsvári tudósítója, 1950-től 1955-ig az Állami Magyar Opera művészeti titkára, 1955–1956 között az *Igaz Szó*, 1958-tól 1975-ig a *Művészet*, illetve az *Új Élet* kolozsvári szerkesztője, 1978-tól a Kriterion Könyvkiadó Téka-sorozatának társszerkesztője. 1984-ben súlyos betegen települt át Budapestre. *Ádám elkárhozása* c. drámáját a kolozsvári Állami Magyar Színház 1966-ban mutatta be.

⁴³ Dáné Tibor (Kolozsvár, 1923. márc. 24. – 2006. okt. 11., Kolozsvár) író, újságíró, műfordító, szerkesztő. Középiskoláit Kolozsváron végezte, s ugyanott

szerzett jogi, közgazdasági és pedagógiai szakképesítést, a Bolyai Egyetemen. Pályafutását tanársegédként kezdte a Bolyai Egyetemen (1946–1952), közben az *Erdély* c. szociáldemokrata napilap belpolitikai rovatának szerkesztője. 1952-től tanár, majd a Palocsay-kutatóállomás munkatársa. 1958-tól 1969-ig az Ifjúsági Könyvkiadó kolozsvári felelős szerkesztője, 1970-től a Dacia Könyvkiadó tudományos szerkesztője volt.

⁴⁴ LIANA. Redat din l. maghiară. Data înreg.: 3.XII.67. Strict Secret. Ex. unic. Serviciul I. Redactat de Lt. maj. David Magdalena. 4–5–6.XII.67 („Liana”. Lejegyezve magyar nyelvű anyagból. Adatok felvétele: 1967.12.03. Szigorúan bizalmas. Egyetlen példány. I. Osztály. Lejegyezte David Magdalena főhadnagy. 1967.12.04–05–06.). In: Gáll–3, 114–114v–(…)-132–132v–133.

⁴⁵ A Securitate irataiban a Kořakowski-írásra végig ezen a néven történt utalás.

⁴⁶ Leszek Kořakowski Erdélyben soha nem publikált írásának magyar fordítását teljes terjedelmében közlöm e tanulmány végén. A fordítást az 1950-es évek végétől Nyugaton terjedő, még fellelhető francia és angol nyelvű fordításokból készítettem el, és azt Kovács Péter vetette össze az interneten található lengyel nyelvű változattal. Kovács Péter mellett köszönettel tartozom Garzó Ferencnek – a szakmai mércét állító egykori bukaresti MTI-tudósítónak –, aki a különböző változatok felkutatásában nyújtott önzetlen segítséget.

⁴⁷ LIANA. Redat din lb. maghiară. Data înreg.: 04.12.67. Strict Secret. Ex. unic. Serviciul I. Redactat de Lt. maj. David Magdalena. 29.XI.67 („Liana”. Lejegyezve magyar nyelvű anyagból. Adatok felvétele: 1967.12.04. Szigorúan bizalmas. Egyetlen példány. I. Osztály. Lejegyezte David Magdalena főhadnagy. 1967.11.29.). In: Gáll–3, 78–78v–(…)-106–106v.

⁴⁸ Az eredetiben: „Începe să-l bîrfească pe BALOGH a căruia stră-străbunică din partea mamei a fost o doamnă de la curtea austriaco-maghiară, lucru povestit chiar de el lui ERNŐ, recent.” Vö: Gáll–3, 79v.

⁴⁹ Az eredetiben: „LIANA afirmă: »nu e decît un copil de origine germană de boier de țară. Vrea să fie maghiar și să aparțină poporului. E în regulă. Dar timp de 30 de ani vrea să compeseze!« (faptul că nu s-a născut maghiar).” Vö: Gáll–3, 80.

⁵⁰ Balogh Edgár kérésére Gáll Ernőnek fel kellett keresnie Balogh Németországban élő mostohatestvérét, Zache Lillyt, akinek a férje náci nézeteket valló német állampolgár volt. Hazatérését követően Gáll Ernő elmesélte, hogy menynyire kellemetlen volt számára a találkozás. (Szilágyi Júlia szíves közlése – 2014. jan. 2.)

⁵¹ Haupt György Máthé [Gheorghe Mathe Haupt; Georges Haupt] (Szatmárnémeti, 1928. jan. 18. – 1978. márc. 15., Róma) történész, szociológus; Gáll Ernő nagyváradi iskolatársa; 16 éves korában Auschwitzba deportálták. Családja – testvérbátyja kivételével, aki román katonatisztként, a második bécsi döntés után Romániában maradt – a náci légerekben elpusztult. Egyetemi tanulmányait Erdélyben kezdte, és Leningrádban fejezte be, később Bukarestben végzett pártmunkát. Művelt, igazi baloldali értelmiségi volt. Az 1956-os magyarországi forradalom leverése után, pontosan megértve a Gheorghe Gheorghiu-Dej által folytatott politika irányvonalát, 1958-ban Franciaországba emigrált, ahol a L'École des hautes études en sciences sociales (EHESS) igazgatójaként és baloldali kiadók szerkesztőjeként dolgozott. Testvére, Haupt Ottó [Mircea Otto Haupt] (Óradna, 1899. ápr. 7. – 1981. nov. 7., Bukarest) tábornok a második világháború után Bukarest katonai parancsnoka volt, később pedig, öccse emigrálásáig, több magas katonai tisztséget töltött be.

⁵² Nicolae Ceaușescut Gheorghe Gheorghiu-Dej 1965-ben bekövetkezett halála után választották a párt élére, 1967-ben pedig Románia Szocialista Köztársaság államfőjévé.

⁵³ A párizsi napilap kelet-európai tudósítójának Erdélyről szóló cikkei 1967. nov. 11–14. között jelentek meg a *Le Monde*-ben: Michel Tatu: La «quatrième nation» au pouvoir. *Le Monde*, 11 novembre 1967; Uő: En Transylvanie, carrefour des nationalités. *Le Monde*, 12 novembre, 1967; Uő: A chacun ses Hongrois. *Le Monde*, 14 novembre, 1967. Michel Tatu korábban a lap moszkvai tudósítója volt, és bírálói szerint akkoriban túlságosan közel jutott a kommunistákhoz, emiatt írásainak objektivitását vitatták.

⁵⁴ LIANA. Redat din magh. Data înreg.: 03.01.68. Strict Secret. Ex. unic. Serviciul I. 4–5.I.68. („Liana”. Lejegyezve magyar nyelvű anyagból. Adatok felvétele: 1967.12.04. Szigorúan bizalmas. Egyetlen példány. I. Osztály. [Lejegyezte David Magdalena főhadnagy – uaz a kézírás]. 1968.I.4–5.). In: Gáll–3, 66–66v–(...)–76–76v–77.

⁵⁵ Méhes György [családi nevén: Nagy Elek] (Székelyudvarhely, 1916. máj. 14. – 2007. ápr. 10., Budapest) ifjúsági regény- és színműíró. Az I. Ferdinand Egyetemen jogi diplomát szerzett (1938), azt követően, 1938–1944 között a *Keleti Újság* napilap munkatársa; 1944–1948 között a *Világosság*, 1948-tól 1950-ig a *Falvak Dolgozó Népe*, majd 1952-ig a *Művelődési Útmutató* szerkesztője volt. A balos-dogmatikus türelmetlenség kiszorította az újságírásból, s eltiltotta addigi névhasználatát. Ezt követően vette fel tanárőse, Méhes György (1746–1809) nevét, s 1952-től kizárólag írásainak jövedelméből él.

⁵⁶ Deák Tamás: *Ádám elkárhozása*; 1966-ban mutatták be a Kolozsvári Állami Magyar Színházban.

⁵⁷ Faragó József (Brassó, 1922. febr. 2. – 2004. okt. 23., Kolozsvár) néprajzkutató. Brassóban érettségizett, 1941–1944 között a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen tanult. 1945-ben szerzett doktori címet a magyar néprajz főszakon. Később a kolozsvári egyetem Néprajzi Tanszékén dolgozott, majd 1948-tól alapító tagja lett a Román Akadémia Folklor Intézete kolozsvári osztályának. Itt dolgozott 1985-ös nyugdíjba vonulásáig. 1988-ban a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta.

⁵⁸ „Barta” [Bartha] = Balogh Edgár titkosszolgálati megfigyelési fedőneve.

⁵⁹ Sursa (forrás): „BRAILOIU”. Mr. Banciu Constantin. 5 decembrie 1967. Strict Secret. Notă informativă („Brăiloiu” ügynök. Banciu Constantin őrnagy. 1967.12.05. Szigorúan bizalmas. Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll–2, 89.

⁶⁰ Miközben a „Gusti” Gáll Ernő telefon-lehallgatási, a „Gornea” feltehetően már a széles körű megfigyelésnek alávetett célszemély fedőneve volt.

⁶¹ M. A. I. Dir. Reg. de Sec. Cluj. Serv. I. Bir. 6. Sursa (forrás): „DINUT MARIN”. Mr. Matei Teodor. 5.XII.1967 ora 13,00. Casa 1. Strict Secret, Exempl. nr. –, Notă informativă (Belügyminisztérium, Kolozs Tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. I. Oszály, 6. Iroda. „Dinuț Marin” ügynök. Matei Teodor őrnagy. 1967.12.05. 13,00 óra. 1. sz. Ház. Szigorúan bizalmas. -. sz. példány, Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll–2, 48–55. Ua: Gáll–2, 41–47, Gáll–2, 61–68, illetve csak a nyugat-németországi élménybeszámolóról: Gáll–1, 52–54. Az ügynök 1967.12.20-án, majd 1968.01.10-én írott jelentéseiben is pozitívan értékelte Gáll Ernő tudását és előadásait, utóbbi alkalommal mindössze azt kifogásolta, hogy nem a megszokott marxista terminológiát használja, hanem a nyugati szakirodalmét. Lásd: Sursa (forrás): „DINUT MARIN”. Mr. Matei Teodor. 20.XII.1967 ora 11. Casa 1., Notă informativă („Dinuț Marin” ügynök. Matei Teodor őrnagy. 1967.12.20. 11, 1. sz. Ház, Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll–2, 92–93–94–94v; Sursa (forrás): „DINUT MARIN”. Mr. Matei Teodor. 10.01.1968 ora 10,00. Casa 1, Notă informativă („Dinuț Marin” ügynök. Matei Teodor őrnagy. 1968.01.10., 10,00 óra, 1. sz. Ház, Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll–2, 107–108.

⁶² „Ce nu este socialism”. Material introdus în țară de Gáll Ernő, cu ocazia reînțoarcerii din R. F. a Germaniei (25.XI.1967). 08.12.1967. („Mi nem szocializmus”. Gáll Ernő által az országba behozott anyag, a Német Szövetségi Köztársaságból való visszatérések [1967.11.25.], 1967.12.08.). In: Gáll–2, 79–81. Ua: Gáll–2, 119–121.

⁶³ M. A. I. Departamentul Securității Statului. Direcția Reg. de Securitate Cluj. Strict Secret. S. C. nr. 413. Ex. nr. 1. Nr. 107/140496 din 12.XII.1967.

Către Comitetul Regional P. C. R. Cluj. Personal tov. Prim-secretar Duca Aurel (Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs Tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. S. C. nr. 413. 1. sz. példány. 107/140496/1967.12.12. sz. Címzett: RKP Kolozs Tartományi Bizottsága. Személyesen Duca Aurel első titkár elvt.-nak). In: Gáll-2, 72–73. Ua: Gáll-1, 22–23.

⁶⁴ Kohn György, Kohn Hillel fia.

⁶⁵ M. A. I. Departamentul Sec. Statului. Dir. Reg. de Sec. Cluj. Strict Secret. Ex. nr. –. S. C. nr. 413. Nr. 107/O. F./140496 din 12.XII.1967. Către M. A. I. – Consiliul Securității Statului. Direcția Generală de Informații Interne. Direcția I-a. Tov. Colonel Borsan Dumitru, București (Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs Tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. - sz. példány. S. C. nr. 413. 107/O. F./140496/1967.12.12. sz. Címzett: Belügyminisztérium – Állambiztonsági Tanács. Belföldi Hírszerzési vezérigazgatóság. I. Igazgatóság. Borsan Dumitru ezredes elvt.-nak, Bukarest). In: Gáll-2, 74–75–75v–76.

⁶⁶ NOTA (Feljegyzés keltezetlen, aláíratlan). In: Gáll-2, 77–77v–78.

⁶⁷ M. A. I. Departamentul Sec. Statului. Direcția Regională de Sec. Cluj. Strict Secret. Exemplar nr. 2. S. C. nr. 413. Nr. 1/140496 din 23.XII.1967. Către Comitetul Regional P. C. R. Personal tov. Prim-secretar Duca Aurel. Cluj + NOTA (Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs Tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. 2. sz. példány. S. C. nr. 413. 1/140496/1967.12.23. sz., Címzett: RKP Tartományi Bizottsága. Személyesen Duca Aurel első titkár elvt.-nak. Kolozsvár + Feljegyzés). In: Gáll-2, 95–100.

⁶⁸ Sursa (forrás): „ACZEL”. Cpt. Oprea Florian. 14. dec. 1967. Notă informativă („Aczel” ügynök. Oprea Florian százados. 1967.12.14. Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll-2, 90–90v–91–91v. Ua.: Gáll-1, 55–56.

⁶⁹ Sursa (forrás): „Balázs Béla”. Cpt. Oprea Florian. 28.XII.1967. Notă („Balázs Béla” ügynök. Oprea Florian százados. 1967.12.28. Feljegyzés). In: Gáll-2, 105.